

„Utrecht”. Het betreft hier „het contingent van de hofstede De Woert onder Driebergen”.¹⁾

Het lidmatenregister van de hervormde gemeente te Driebergen vermeldt dat „de griffier en syn huysvrouw” in juli 1674 tot lidmaten zijn aangenomen.

Uit dit alles blijkt wel, dat het vóorgeslacht van mr. Jacob van Berck, de bouwheer van „Sper en Dal” in 1754 reeds in Driebergen woonde en er land in eigendom had.

WIM HARZING.

1) Zie: Rijksarchief Utrecht en huisarchief „Dennenburg” Driebergen-Rijsenburg.

BOEKAANKONDIGING

Mr. F. J. W. Fabius, *De Duitse Orde*. Van verleden tot heden, Utrecht 1961.

Ten gerieve van de belangstellende „leek” heeft mr. F. W. J. Fabius, secretaris van de Ridderlijke Duitse Orde, balije van Utrecht, een beknopt overzicht geschreven van het ontstaan en de historie dezer orde. Daarmee deed hij een prijzenswaardig werk. Want voor niet-ingewijden is het een moeilijke zaak om wegwijs te worden in deze materie. Aan een uiteenzetting als mr. Fabius nu gegeven heeft, bestond te meer behoefte omdat de naam van de Duitse Orde speciaal in Utrecht en omgeving nogal eens naar voren komt, en werkelijk niet alleen voor degenen die zich in de plaatselijke of gewestelijke geschiedenis verdiepen.

De schrijver, die dit boek van 226 pagina's foto's, kaarten en wapenafbeeldingen aankondigt als „een kort geschrift”, heeft niet die aanduiding in zoverre gelijk, dat het nu verschenen boek slechts van bescheiden omvang is wanneer men bedenkt hoeveel dikke delen er nodig zouden zijn om de acht eeuwen beslaande geschiedenis der orde te beschrijven. Maar desondanks wordt in het „kort geschrift” heel wat gegeven. Op heldere wijze en zonder af te dalen in details licht de heer Fabius zijn lezers in, waarbij zowel de orde in haar geheel als de balije van Utrecht goed uit de verf komt.

Het geestelijk karakter, dat de orde oorspronkelijk had, is wat Nederland betreft van lieverlede verdwenen. Zij heeft later een wereldlijk karakter gekregen. Na de reformatie werd de balije van Utrecht een protestantse orde. De geestelijke leden zagen zich vervangen door ridders.

„De Ridderlijke Duitse Orde, balije van Utrecht is als vanouds gebleven een adelsorde, gericht op het plegen van weldadigheid en op de bevordering van de christelijke godsdienst. Het zwaard als ridderattribuut bij uitstek, is verdwenen en de gewelddadige strijd tegen de heidenen behoort tot het grijze verleden, maar met tradities, welke in het verleden haar oorsprong vinden, tracht de orde naar vermogen in moderne vorm aan haar oude doelstellingen te beantwoorden”, zo besluit mr. Fabius het hoofdstuk over wezen en doel der orde.

Het boek bevat voorts een beschrijving van het kruis der orde en de door mr. H. W. B. Wefers Bettink samengestelde kwartierstaten van de leden van het kapittel van 1871 tot heden. In dit gedeelte vindt men een massa namen en data betreffende vele telgen van de protestantse adel. Een waardevol hoofdstuk.

Het boek is voor belangstellenden verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 6,90 op giro 265654 ten name van de Ridderlijke Duitse Orde, balije van Utrecht te Utrecht.

de J.

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht

Administratie: H. J. H. Knoester, p/a Drift 27, Utrecht

Secr. der ver.: Ir. C. L. Temminck Groll, Hoofdsstraat 43, Driebergen

Gironummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

VIJF EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 2 / FEBRUARI 1962

LEDENVERGADERING VAN OUD-UTRECHT

Het bestuur van Oud-Utrecht nodigt de leden uit tot bijwoning van de jaarlijkse ledenvergadering op vrijdag 9 maart a.s. om half acht in het *Universiteitsmuseum*, Trans 8 te Utrecht.

Agenda:

1. Opening.
2. Notulen van de ledenvergadering van 24 maart 1961.
3. Jaarverslag van de secretaris over 1961.
4. Rekening en verantwoording van de penningmeester over 1961 met verslag van de kascommissie.
5. Verkiezing van bestuursleden wegens periodiek aftreden van ir. J. D. M. Bardet, dr. M. D. Ozinga en dr. A. J. van de Ven. Deze heren stellen zich herkiesbaar. Namen van eventuele andere kandidaten kunnen vóór 1 maart schriftelijk worden opgegeven aan de waarnemend secretaris.
6. Verkiezing lid kascommissie; aftredend is mej. dr. M. E. Houtzager.
7. Bespreking plannen komend seizoen en mededelingen van het bestuur.
8. Rondvraag.
9. Sluiting.

Na afloop van deze vergadering — ongeveer half negen — volgt een voordracht door mevrouw dr. J. G. van Cittert-Eymers over:

De geschiedenis van de Universiteit in verband met het Universiteitsmuseum,

gevolgd door een rondleiding door genoemd museum.

Namens het bestuur,

Ir. J. D. M. BARDET, voorzitter

Mr. J. W. C. VAN CAMPEN, waarn. secretaris.

OUDE UTRECHTSE MENSEN EN HUIZEN

In het maandblad Oud-Utrecht trof ik een artikel aan van mej. dr. C. Cath. van de Graft, dat onmiddellijk mijn grote aandacht had. Het betrof de schrijver Isaäk van Rennes, een excentriek uit het geslacht Van Rennes, die stierf in 1904. Ik was toen zesentwintig jaar oud en had nooit van deze man gehoord. Geen wonder, want ik vertoefde vanaf mijn zeventiende jaar in het buitenland.

Gezien het feit, dat mijn tweede echtgenote ene Van Rennes was, weet ik iets van deze zonderling, o.a. dit, dat deze geestige man zich zelf heeft gedood door vergif in te nemen, terwijl hij zat aan een tafeltje in café Centraal in Den Haag. Mijn vrouw heeft mij dit eens toevertrouwd en ik kreeg de indruk dat deze oom van haar het zwarte schaap van de familie was.

Van mijn schoonvader — dus de oom Albert van Catharina van Rennes, wist ik dat zijn vader bakker was en woonde *niet* op de Mariaplaats maar in de Mariastraat, denkkelijk het huis, waar later de banketzaak van Vlaming is gevestigd, mij als jongen bekend om zijn heerlijke roomhoorns van 2½ cent.

Op de Mariaplaats naast het café De Poort van Kleef vestigde de zoon Albert van Rennes zich als banketbakker, de bekende uitvinder van de utrechtse theërandjes, die vooral aan het station gretig verkocht werden. Veel van wat mejuffrouw Van de Graft vertelt is mij bekend uit mijn jongensjaren. Ook die straattypen herinner ik mij. Bram de Mop heb ik menigmaal op de bok zien zitten bij studenten-jool en ieder burger wist toen, dat dit gedrochtelijk mannetje was gekocht door het studentencorps à raison de f 4,— in de week en wel voor de snijkamer na zijn dood.

Daar ik in 't hartje van de stad geboren was, namelijk op de Mariaplaats, kende ik als jongen veel bekende figuren van de straat; b.v. „Pats zei Karel”, een man gewapend met zware stok, waarmee hij naar de jongens sloeg, die hem plaagden. Hij sloeg dan naar ze en riep: „pats!” In zichzelf liep hij altijd frans te mompelen. Hij was voortdurend dronken en liep bij voorkeur de slagers af.

Verder kende ik van naam „De Eifeltoren” en „De Halve Emmer”, twee bekende dames uit de Boterstraat. Van „De Eifeltoren” zongen de jongens zelfs een liedje, niet zo heel fraai van inhoud. Verder was zéér bekend „Betje de Viespuk”, een bedelares die aan de Catharijnekkerk zat te bedelen en regelmatig als zij dronken was plat op een handkar werd weggebracht naar het politiebureau op de Ganzenmarkt.

Op de Ganzenmarkt hield men ook de kersenmarkt. Ik herinner mij dat onze moeder, vergezeld van onze huisknecht altijd een mand kersen kocht daar. Het was een huiselijk feest als deze werd omgekeerd op de grote ronde tafel en onze kinderen, elf in getal, dan een aanval deden op deze lekkernij. Ook gingen we regelmatig in de kersttijd naar de boomgaard om kersen te eten, we reden er dan met

Op het hierbij afgedrukte kaartje van de Mariastraat met omgeving, ziet men hoe diep de vroegere panden aan de noordzijde van de Mariaplaats doorliepen indien zij zich uitstrekten tot Achter Clarenburg. Het is hier een zeer oude omgeving, die echter vrij snel van aanzien veranderd is — o.a. door de bouw van het kantoor der Steenkolen Handelsvereniging — en met nog meer ingrijpende afbraken en nieuwbouw bedreigd schijnt te worden. De lijntjes op de Mariaplaats en achter de Mariastraat geven de loop van een oude watergang aan, die voor een deel nog als riool aanwezig is.

een utrechts wagentje, de richting van de Oude Rijn, naar toe. Je mocht eten zoveel als je op kon.

Het leven was primitief in die oude tijd, maar heerlijk voor de jeugd. Overigens was voor velen het leven hard en veel ruwer. Op nieuwjaarsdag bijvoorbeeld zag je vrijwel geen enkel nuchter mens langs de straat; ook was het gevaarlijk, gezien de zwaaiende veldsoldaten in de binnenstad, die nog wel eens de lange sabel trokken en

de straat schoon veegden. Er liepen dan ook vroeger regelmatig patrouilles in de stad, zes man onder commando van een onderofficier. Dat was hard nodig, want onder de militairen vond men veel dronkenschap en vechtpartijen waren aan de orde van de dag. De wacht was aan de Janskerk en daar vond ook de aflossing plaats.

Mijn vader bleek een wonderlijke voorkeur te hebben voor oude patriciërshuizen. Hij vestigde zich op de Mariaplaats naast de Botermarkt (tegenwoordig Handelsbeurs). Het huis had een voortuin met ijzeren hek, was zo diep als de Mariastraat, had een achteruitgang aan de achterzijde van de Botermarkt — de zogenaamde Wijde Poort, achter de kruidenierszaak van Knottenbelt.

Daarna kwamen wij te wonen in het „Franse Huis” achter en naast de sociëteit De Vereniging, waar ik het levenslicht aanschouwde. De naam van dit huis kwam ik later pas te weten van prof. mr. A. J. van den Bergh, die er in de oudkatholieke pers over schreef, want dit voorname huis was altijd de residentie geweest van de oudkatholieke aartsbisschop.

Mijn vader zou een waardig lid zijn geweest van Oud-Utrecht want dit huis was een beschrijving overwaard. Het kwam uit Achter Clarenburg en had daar nog twee ramen, door ons kinderen de appelkamer genoemd, omdat hier de wintervoorraad appels opgeslagen lag. Het huis had een binnenplaats, daar vond men de slaapvertrekken en de enorme keuken met de ouderwetse pomp.

Er waren óók nog twee bovenkamers, bewoond door een oom, procuratiehouder van mr. Van Hall. Hij hield kanarievogels en was altijd voorzien van vijgen; daarop waren wij even gek als op de kanaries. Die oom was een eenzaam man die veel van kinderen hield. Ieder jarig nichtje of neefje kreeg van hem een echt gouden tientje op de verjaardag.

Wij hebben er meen ik elf jaar gewoond. Toen wist mijn vader een nog ouder pand op te scharrelen. Hij kocht zowaar een groot herenhuis in de Vrouwjutenstraat. Dat bleek het voormalig „Vrouwjutenklooster” te zijn, zoals men het noemde. Enorme kamers en een huis vol historie. Het was bewoond geweest door de beeldhouwer E. F. Georges en dit had grote aantrekkelijkheid voor mijn vader. Georges had namelijk opzij achter het huis een groot langwerpig atelier gebouwd en hier en daar zwierven nog fraaie antieke meubelen, die met de koop van het huis overgingen aan de nieuwe eigenaar.

Ik wil trachten een korte beschrijving te geven van dit oude kunstenaarshuis. Bij het binnentreden trof je de grote hall, die werd afgesloten door een fraaie betimmering van lichte beeldhouwde spijlen. Als je de trap beklom keek je door die spijlen heen en kon je de visite zien binnenkomen. Vier treden omhoog had je rechts de opkamer en van de opkamer kwam je in de matkamer waar in een staande spiegel je hele gestalte te bezichtigen was, kwam je in het atelier, dat een dertig meter diep was. Aan het eind daalde je van een trap in de voortuin af. Links van de matkamer kon je door een kleine trap afdalen in de grote salon, welke drie hoge ramen bezat.

De salon met die lichtgele fraaie trap was een „beelderige” vinding.

Als je naar boven ging trof je vier enorme kamers aan; deze waren niet gescheiden door een muur, maar door houten schotwerk, oersterk en donkergroen van kleur. Aan de achterkant groeide langs de ramen een oude pereboom, die grote, heerlijke peren opleverde. Ze waren maar voor het grijpen uit de ramen. Op de enorme zolder bevond zich één vertrek, een dienstbodekamer. Onze huisknecht Van der Linde maakte wel eens gebruik van het hoge dakvenster in dit vertrek om een merel te vangen. Hij hing een kooi met een vrouwtje in het venster en trok het raam dicht zodra een brutaal mannetje zijn avances maakte.

Ik heb van dit oude huis weinig genoten aangezien ik vroegtijdig het land verliet en in Frankrijk in de leer ging als volontair. Iets typisch was ook de kelder. Als je de keldertrap afdaalde, trof je links een houten betimmering aan met beeldhouwde spijlen. Er bevonden zich twee straffcellen in naast elkaar gelegen. Met een deur gingen twee treetjes af en stond dan in een ruimte van twee meter diep en anderhalve meter breed. Er was een stenen slaapbank in, slechts dertig centimeter breed en de ruimten ontvingen alleen licht en lucht door de stijlopeningen. Wel een griezelig gedoe!

Rechts was dan de grote keuken, met twee raampjes naar de achterplaats, waar de pereboom stond. Links een wonder van een stenen fornuis, dat met hout moest worden gestookt, daarnaast stond dan het kolenfornuis van mijn moeder. Daarachter een ijzeren plaat met een voorstelling. Later trof ik deze aan in het museum op het Hogeland waar ook de gewitte keukenkast uit ons huis stond. Door een enorme deur, half rond van boven, daalde je in een nog lagere griezelige kelder af. Er bevonden zich daar weer cellen, waarin gewone aarde; net zoiets als onderaardse gangen. Ik had altijd het idee dat daar iets begraven lag, een schat met oude gouden munten of doodsbeenderen....

Ik neem nu afscheid van dit huis. De aannemer, die het huis kocht liet er twee huizen met twee bovenhuizen van maken. De enorme tuin naast het huis liep langs een zestal huizen en werd bouwterrein. Voor mij is alles een vage herinnering als uit een ver verleden. Heeft alleen een diepe indruk nagelaten in mijn jongenshart.

FRANCIS KRAMER.

HOEVEEL CONTRIBUTIE?

Ten gerieve van nieuwe leden, die hun contributie per giro wensen te betalen, zij meegedeeld dat de contributie f 7,50 per jaar bedraagt. Wie het Jaarboekje gebonden wenst te ontvangen, betaalt echter f 10,—. Giro 575520 ten name van penningmeester Oud-Utrecht.

VERKEER IN DE BINNENSTAD

De toekomst van de binnenstad Utrecht, wordt evenals in andere oude steden veelal gezien als één welke samenhangt met verkeers- en parkeerproblemen. Van mening dat de oplossing misschien in een andere hoek gezocht moet worden, wil ik de volgende gedachten naar voren brengen, zonder de pretenties van iets geheel nieuws te willen brengen.

De sfeer van een oude binnenstad vraagt mijns inziens uit een cultuurhistorisch oogpunt een snelheid van verkeer gelijk aan wandelen zelfs stilstaan. De aandacht voor de geëtaleerde artikelen in de aanschakeling van winkelbedrijven vraagt hetzelfde. Het ontwikkelen van goed opgezette steeds wisselende evenementen in de omgeving van het Vredenburg is volgens mij uitvoerbaar, zonder ingrijpende verandering aan bestaande gebouwen. De stad vraagt deze sfeer. De enige belemmering voor terugwinnen van deze sfeer is het autoverkeer. Dit namelijk is door zijn snelheid en opeisen van ruimte per auto, (vele malen groter dan voor één persoon benodigd is) in tegenspraak hiermee. De binnenstad vraagt dus om zeer drastische beperking van het autoverkeer, zodat alle verrassende, sfeerbepalende elementen in de binnenstad zoals monumenten, grachten, singels, boogbruggen, werven enz. behouden kunnen blijven.

Als men spreekt van een verkeersprobleem in de stad, komt dit omdat men uitgaat van de individuele wensen van bewoners en gebruikers, welke wensen, hoe begrijpelijk overigens, naar mijn mening ondergeschikt zijn aan de eisen, die de sfeer van de stad stelt. Iedere straat is te smal, iedere bocht te klein, alle gebouwen staan in de weg, elk niveauverschil moet uit de weg worden geruimd, als men uitgaat van autoverkeer in de binnenstad. Als men wil profiteren van de voordelen van een sfeervolle stad, zal men zich moeten aanpassen aan de eisen die tot het verkrijgen van zo'n stad nodig zijn.

Zeer simplistisch gesteld, kom ik tot de volgende suggestie: uiterst minimum auto's en dus geen verkeersprobleem binnen het gebied van de oude stad, uitvalswegen, aansluitend op de kern door middel van weglussen. Binnen deze weglussen, parkeerplaatsen, torengarage, servicebedrijven, restaurants e.d. Vanaf de toegangspunten een nieuw te creëren openbaar, in het stadsbeeld passend vervoermiddel, binnen de stad.

B. C. VAN BEUSEKOM.

LEZINGEN-AGENDA

Trams in Utrecht

Voor de Vereniging van belangstellenden in het spoor- en tramwezen, afdeling Utrecht, zal op *dinsdag 27 februari* 's avonds 8 uur in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, Mariaplaats te Utrecht, de heer J. H. E. Reeskamp een causerie met lichtbeelden

houden, getiteld: „Met de paardentram en de elektrische tram door de Domstad”.

Universiteitsmuseum

De Vereniging Oud-Utrecht komt zelf op *vrijdag 9 maart* 's avonds om 7.30 uur bijeen in het Universiteitsmuseum. Zie voorpagina van dit orgaan.

Hilversum-cultuur

Voor de Archeologische Werkgroep Westelijk-Nederland wordt op *donderdag 22 maart* om 8 uur een lezing gehouden door mevrouw dra. W. Groenman over „Nederzettingen van de Hilversum-cultuur in Westelijk Nederland”. Plaats van samenkomst: Archeologisch Instituut, Domplein 24, Utrecht. Entrée f 0,75.

KLEINE MEDEDELINGEN

DE EDELSMEDEN BROM

Dat de edelsmidse Brom — Drift 15 te Utrecht — gesloten is en dat de laatste edelsmid aldaar, de heer Leo Brom, zich te Oosterbeek heeft gevestigd, zal menig stadgenoot aan het hart gaan. Gedurende enige generaties hebben de Brom's in het bekende pand hun luisterrijk ambacht beoefend.

In de Tijd-Maasbode van 27 januari j.l. heeft Jan Engelman de familie-geschiedenis-Brom beknopt weergegeven.

„De grootvader Gerardus Bartholomeus Brom is op 24 augustus 1831 te Amersfoort geboren. Hij verlaat op jeugdige leeftijd het ouderlijk huis en bekwaamt zich in de bewerking van metalen, o.a. bij Van Kempen. Hij kwam in 1856 als „koperslager” te voet naar Utrecht en trouwde daar op 8 juni 1859 met Johanna Catharina Kok. Eerst was zijn winkel op twee adressen kort na elkaar aan de Oudegracht, maar toen op 21 juli 1860 zijn eerste zoon en opvolger geboren werd zat hij als koperslager, zilversmid en winkelier met drie knechts op „het” Springweg no. 7, blijkbaar van plan om het als „baas” vol te houden. Hij had aanvankelijk hard te ploeteren, maar Johanna Kok, protestants geboren, was een nuchtere en praktische vrouw die hem twaalf kinderen schonk, en nog het kunststukje leverde alles in het gareel te houden.

De vader had schoolmeester moeten worden, maar hij voelde er niets voor. Hij was zeer verstrooid, ging bijvoorbeeld met één schoen en een pantoffel uit wandelen, met beide manchetten om dezelfde pols. Hij bezocht de Catharijnekkerk, waar kapelaan Van Heukelum al „stond”, missen van Palestrina werden uitgevoerd, en de neo-gothiek in opkomst was. Zijn taak als koperslager was soms nederig, bijvoorbeeld de helmen der politieagenten repareren, maar nu begon Mengelberg plannen voor zijn werk te tekenen en de kunstzin ontwaakte.

Zijn eerste meesterstuk was een gothische godslamp voor de kerk van Kamerik (?). Hij was trots op zijn beide oudste zoons Jan en Gisbert, en als aankomende knapen liet hij ze met hoge hoeden op straat lopen en liep zelf lachend er achter. Zij waren allebei veelbelovend. Jan werd er op uitgestuurd, om zich in vermaarde ateliers verder te ontwikkelen, o.a. te Kempen in Duitsland. Toen hij 21 jaar was kon hij zijn vader, die in 1882 was gestorven als leider van het bedrijf opvolgen.”

Jan Hendrik Brom betrok in 1898 het huis aan de Drift waar hij zich ten volle ontplooiën zou in de edelsmeedkunst. Reeds op 54-jarige leeftijd is hij op 1 februari 1915 overleden.

De twee zonen van Jan Hendrik Brom — Jan Eloy en Leo — traden in de voetsporen van hun vader. Jan Eloy, overleden 1954, was geruime tijd bestuurslid van Oud-Utrecht.

Aan een verslag betreffende het sluiten der edelsmidse, verschenen in De Tijd-